

INFORMATIKA FANI DARSLARIDA O'QUVCHINING TAFAKURINI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI

Andijon viloyati Asaka tumani 35-umumiy o'rta ta'lim maktabining

Informatika va axborot texnologiyalarifani o'qituvchisi

Olimova Iroda Dilijon qizi

Annotatsiya: *Tanqidiy tafakkurni rivojlantirish texnologiyasi kelib chiqish tarixi, maqsadi, o'quvchi va o'qituvchiga qo'yadigan talablari, J.Dyuining fikri va bu texnologiyadan o'quvchilarga ta'siri natijasi yoritilgan.*

Kalit so'zlar: *tanqidiy tafakkur, muammo, ko'nikma, hissiy boshqaruv, axborot, ijtimoiy bosim.*

Fan va texnika jadal suratda rivojlanib borayotgan davrda, texnologiyalardan foydalanib dars o'qitish o'quvchilar tafakkurini rivojlantirishga yordam beradi. Kelajagimiz bo'lgan yoshlarni yuksak madaniyatli, o'tkir bilimli qilib tarbiyalashda har bir pedagog xodim o'zini mas'ul shaxs ekanligini bilgan holda, dars samaradorligini oshirib borishi, yangi texnologiyalardan unumli foydalanishi dolzarb masala hisoblanadi. Informatika darslarida o'quvchi tafakkurini o'stirishda metodologik asoslarini birinchi prezidentimiz I.A.Karimovning adabiyot, falsafa, tarix va ta'lim – tarbiyaning yosh avlod tafakkurini shakllantirishdagi ko'rsatmalari, fikr mulohazalari belgilaydi. Shuningdek, yuqorida ko'rsatib o'tilgan olimlarimizning ilmiy nazariy qarashlari ham asos qilib olindi. Informatika darslarida o'quvchilar tafakkurini rivojlantirishning yo'llaridan biri bu tanqidiy tafakkurini o'stirish bo'lib, bu usul boshqa usullardan oson tushunishi va qisqa muddatda ta'sirini o'tkazishi bilan farq qiladi. Endi tanqidiy tafakkurni rivojlantirish texnologiyasi hususida fikr mulohazalar yuritsak. Tanqidiy tafakkurni rivojlantirish texnologiyasi XX asrning 90-

yillarida amerikalik psixologlar D.Stil, K.Meredit va CH Tempplar tomonidan taklif etilib, “tanqidiy tafakkur” atamasi axborotlar bilan samarali ishlashga imkon beradigan shaxsning aqliy xususiyati va kommunikativ fazilatlar tizimi tushuniladi [1]. Tanqidiy tafakkurni rivojlantirish texnologiyalarining maqsadi o’quvchilarda o’quv jarayonida va kundalik turmushda ham zarur aqliy qobiliyatlarni rivojlantirishdir. Shuningdek shaxsiy qarorlarni qabul qilish uchun axborotlarni yig’ish, ular ustida ishlash, axborot va hodisalarni turli tomondan (yaxshi-yomon, foydali-zarari, ijobiy-salbiy, to’g’ri-noto’g’ri va h.k.) tahlil qilishdir. Tanqidiy tafakkurning rivojlanishi natijasida o’quvchilar kundalik turmushda ro’y beradigan voqea-hodisalarni ham har tomonlama ijobiy va salbiy, foydali va zararli tomondan tahlil qila oladilar. Amerikalik olim J.Dyuining fikricha: «O’quvchilar muayyan muammoni yechish bilan shug’ullana boshlasalargina, ularda tanqidiy fikrlash paydo bo’ladi. Shu sababli, o’quv jarayonining boshlang, ich nuqtasida mavzuga mos qandaydir muammoni vujudga keltirish, muammoli topshiriq yoki savollar berish kerak bo’lib, o’quvchining faqatgina muayyan muammo bilan kurashib, murakkab vaziyatdan chiqish uchun o’zining shaxsiy yo’lini izlagandagina, o’quvchi haqiqatan ham fikrlaydi»[2]. Masalan, o’qituvchi chiziqli dasturga doir bitta masala dasturini tuzish yo’liga ko’rsatma bersa, o’quvchi shu dasturni tuzib shunga o’xshash masalalarni o’zi izlab topishi, uning dasturini tuzib, yechimni olishi va yechimni masaladagi o’zgaruvchi o’rniga qo’yib to’g’ri yoki noto’g’riligi haqida o’z qarorlarini chiqarishini misol qilib ko’rsatishimiz mumkin. Tanqidiy tafakkurni rivojlantirish texnologiyalari asosidagi dars an’anaviy darsdan farq qiladi. Darsda o’quvchilar passiv bo’lmaydilar, balki, asosiy faoliyat yurituvchilar bo’lib, o’qiydilar, o’ylaydilar, izlanadilar, kerak bo’lganda yozadilar, o’qiganlarini bir-birlari bilan muhokama, tahlil, munozara, himoya qiladilar. Bunda o’qituvchining roli boshqaruvchi va muvofiqlashtiruvchilikdan iborat bo’ladi. Informatikani o’qitishda tanqidiy tafakkurni

rivojlantirish texnologiyalaridan dars jarayonida foydalanish o'quvchilarda quyidagi natijalarni beradi:

- 1) axborotlarni qabul qilish va idrok etish(to'g'ri, noto'g'ri, yaxshi, yomon va h.k.)ni takomillashtiradi;
- 2) o'rganilayotgan o'quv materialini va o'quv jarayoniga qiziqishni oshiradi;
- 3) tanqidiy fikrlash jarayonini rivojlantiradi;
- 4) tengdoshlari bilan hamkorlikda ishlash qobiliyatini shakllantiradi;
- 5) o'quvchilarni sifatli ta'lim olishlarini ta'minlaydi.
- 6) darsda ochiqlik, oshkoralik va mas'uliyatli hamkorlik muhitini yaratishga erishiladi;
- 7) o'quv jarayonida tanqidiy fikrlash, mustaqillikka hissa qo'shadigan metodlardan foydalanish qobiliyatini shakllantiradi
- 8) boshqa pedagoglar uchun qimmatli manbani yaratishga hissa qo'shadi.

Informatikani o'qitishda tanqidiy tafakkurni rivojlantirish texnologiyalaridan dars jarayonida foydalanish o'qituvchiga quyidagi talablarni qo'yadi:

- fanni o'qitish maqsadini qo'yishda o'quvchilarda o'zini-o'zi o'zgartira oladigan qobiliyatlarni shakllantirishga e'tibor qaratish;
- mavzularni o'rgatish mazmunida o'quvchilarning izlanishi va amaliy ko'nikmalarini mazmunli bo'lishini ta'minlaydigan ilmiy tushunchalar tizimini ajratib olish va o'quvchilarga yetkazish;
- darsda guruh o'quvchilarini turli kichik guruhlarga ajratish, mos topshiriqlarni berish, topshiriqlarni bajarish jarayonida interfaol dialogni amalga oshirish
- darsda o'qituvchining shiori "O'yla, top va bajar" bo'lishiga erishish;
- darsda o'quv jarayonining boshqaruvchisi, maslahatchi, o'quv jarayonini hamkorlikda tashkil etuvchisiga aylanib borish;
- darsda o'quvchilarning motivatsiyasini vujudga keltirish, ularni faollikka undash, interfaollikni shakllantirish va h.k.

5-9 sinf oralig'idagi o'quvchilar rasmiy mantiqiy qoidalar va jarayonlarni o'zlashtirib, qo'llashni boshlaydilar. Oldingi bosqichlarda o'rganilgan ibtidoiy mantiqni endi o'quvchilarga keyingi bo'limlarda tasvirlangan yanada rivojlangan mantiqiy belgilar va lug'atlarni o'rgatish orqali yaxshilash mumkin. Yana shuni yodda tutish kerakki, tanqidiy fikrlash mantiqdan ancha uzoqroq bo'lib, kundalik dunyoda uchraydigan dalillar va ma'lumotlarga kengroq tatbiq etish vositalarini taklif qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Farberman V.L., Musina R.G., Jumaboeva F.A. Oliy o`quv yurtlarida o`qiti shning zamonaviy usullari . – T., 2002;
2. Azizxodjaeva N.N. Pedagogicheskie texnologii i pedagogicheskoe masterstvo. Ucheb.posobie.- Toshkent. TDPU 2003;
3. O`quv jarayonida ilg`or pedagogik va axborot texnologi yalarini qo`llash yo`llari. Uslubiy qo`llanma. Akademik S.S.G`ulomov umumiy rahbarligi ostida. – T.; TDIU 2005;